

Vad är det biografiska perspektivet i socialt arbete?

Mathilda Wrede-seminariet

14.3.2006

Johanna Björkenheim

Det biografiska perspektivet i socialt arbete

- Varför?
- Vad är det?
- Hur görs en biografisk intervju?
- Biografiska "glasögon"?
- Exempel på arbete med biografiskt perspektiv
- Dokumentation
- Etiska aspekter
- Sammanfattning

Varför biografiskt perspektiv?

- Individens aktuella situation förstås bäst mot hennes samlade, tidigare livsupplevelser (Rosenthal 2003, Jeppsson Grassman 2001)
- Viktigt att veta *när* i livet händelser inträffat, inte bara *att* de gjort det (Jeppsson Grassman 2001)
- Viktigt att förstå vilka samhällsförhållanden som rådde när individen upplevde en viss händelse
- Klientens syn på sitt eget liv inverkar på det sociala arbetet

'Biografiska' definitioner

- *Livshistoria* – fakta om en persons liv (life history; elämänhistoria)
- *Livsberättelse*, biografi – en persons berättade personliga livshistoria (life story; elämänekertomus)

(Rosenthal 2003)

- *Livslopp* – livet i sin helhet (life span, life course; elämänskaari)

(Jeppsson Grassman 2001)

Vad är det?

Det biografiska perspektivet...

- ...är *ingen enskild metod*
- ...är ett *sätt att förhålla sig* till människors liv och livsberättelser
- ...kan innebära att göra *biografiska intervjuer*
- ...kan innebära att arbeta med *biografiska "glasögon"*
- ...kan innebära olika sätt att använda *biografiskt material*
- ...kan innebära att arbeta med ett *långa siktigt perspektiv, ett livsloppsperspektiv*

Biografisk eller narrativ intervju?

- *Biografisk* intervju är en längre intervju som ger en livsberättelse
- *Narrativ* intervju kan innehålla en eller flera berättelser kring olika teman
- Biografiska intervjuer är ofta narrativa men narrativa intervjuer är inte alltid biografiska (Riessman 2001)

Hur gör man en biografisk intervju?

Biografisk-narrativ intervju i forskning (vanligen två intervjuer på sammanlagt 4-8 timmar):

- *Fas 1: En huvudberättelse utan avbrott och frågor, med uppmärksamt lyssnande och stöd*
- *Fas 2: Interna narrativa frågor om teman som kommit upp i intervjun*
- *Fas 3: Externa narrativa frågor om teman som inte kommit upp i intervjun*

(Rosenthal 2003)

Vad händer under en biografisk intervju?

- Personen strukturerar sin berättelse själv
- Minnesprocessen stöds
- Berättande ger den bästa bilden av vad som hände och av upplevelsen.
- Berättelsen blir allt mer detaljerad efterhand och berättaren börjar interagera mer med sina minnen, sina dåvarande samtalspartner och med sig själv än med lyssnaren.

(Rosenthal 2003)

Fördelar med biografisk intervju

- För personen viktiga saker får komma fram, också sådant som intervjuaren inte kommer på att fråga om
- Minnesfragment kopplas ihop till en helhetsbild
- Att berätta sin livshistoria kan ha stor psykologisk effekt
- Metoden möjliggör självförståelse utan mycket tolkning
- Ger idéer för framtidsplanering

(Rosenthal 2003)

Nackdelar med biografisk intervju

- Arbetsdryg och tidskrävande
- Analysen svår om man inte kan banda och transkribera intervjun
- Etiska problem?
- Kan knappast användas med personer i akut livskris

Kortare biografiska stödsamtal

à 1 timme

- Under de första träffarna hålls den narrativa processen i gång: klienten får berätta om vissa livsfaser och teman utan att socialarbetaren säger så mycket.
- Klienten tänker på sin berättelse och upplever effekter utanför stödsamtalen
- Fördel: Under en längre process har berättandet större effekt
- Nackdel: Förtroendet hinner inte byggas upp lika mycket vid det första samtalet

(Rosenthal 2003)

Biografiska "glasögon"?

- Möjliga även i *korta* samtal?
- Socialarbetarens *förhållningssätt*?
  - Ser att personen har en identitet och en biografi som på så sätt bekräftas? Ett holistiskt synsätt?
  - Tänker på att biografien har levts i ett sammanhang, både psykologiskt och socialt (växelverkan mikro/makro)?
  - Upptäcker ett eventuellt behov av en längre, biografisk intervju?

Narrativt perspektiv vid sociala utredningar

- Utredningen ses som en intervention i sig och sättet hur den görs är inte oviktigt
- Klientens berättelse studeras från ett maktperspektiv
- Dominerande kulturella berättelser som är marginaliserande och förtryckande dekonstrueras
- Klienten uppmuntras att själv skapa mening i sitt liv i stället för att dras in i andras berättelser

(Milner & O'Byrne 2002)

Exempel på arbete med biografiskt perspektiv

- Yrkesmässig rehabilitering
- Barnskydd, adoptionsrådgivning
- Missbrukarvård
- Långtidssjuka, funktionshindrade
- Sorgearbete
- Äldre, döende
- Grupper

Yrkesmässig rehabilitering

- Yrkets betydelse, utbildning, arbetshistoria
- Berättelser hjälper att strukturera framtiden
- Berättelser hjälper att behålla/få en positiv självbild
- Ramberättelser kan vara stödjande eller begränsande för klienterna
- Ramberättelser kan hindra personalen från att se alternativa berättelser

(Valkonen 2004)

Barnskydd

- Omhändertagna barn får hjälp med att 'komma ihåg' och bygga upp sin egen livsberättelse (Bardy & Känkänen 2005)
- Personer som vill bli adoptivföräldrar intervjuas vid adoptionsrådgivningen om sitt liv, även sitt gemensamma liv. Adoptivbarns behov av kontinuitet och av förståelse för sin egen livshistoria betonas. (Leonardo...2005-2006)

Missbrukarvård

- Hur missbruket börjat, hur det förändrats (hur det slutat)
- Missbrukets roll i personens liv (även tiden före klientens eget missbruk)

Kronisk sjukdom, funktionshinder

- ...innebär ofta stora livsförändringar
- Men de är inte alltid stabila tillstånd som man anpassar sig till en gång för alla
- De har ofta ett förlopp med risk för tilltagande funktionsnedsättningar
- De dynamiska och föränderliga aspekterna blir tydligare om man studerar dem ur ett långsiktigt, livsloppsperspektiv

(Jeppsson Grassman 2001)

Livsberättelser i sorgearbete

- Sörjande vill ofta tala om den bortgångne med andra som kände honom/henne...
- ...för att tillsammans med andra bygga upp en berättelse om den bortgångnes liv och se sin egen roll där.
- Detta kan vara viktigare än att emotionellt bearbeta sorgen för att kunna 'leva vidare' utan den bortgångne.

(Walter 1996)

Äldres, döendes livsberättelser

- Äldre som närmar sig livets slut vill tala om sitt liv
- De kan behöva hjälp med att se de positiva aspekterna i sitt liv

(Molander 1999)

Livsberättelser i grupp

- Personer med liknande erfarenheter får stöd av varandra genom att berätta om sina erfarenheter och höra andras berättelser (självhjälpsgrupper)
- Minnesarbete i grupp (Saarenheimo 1997)

Dokumentation av livsberättelser

- Öppenhet
- Dokumentera tillsammans? (Mann 2001)
- Dokumentera var för sig?
- Skriftlig narrativ feedback till klienten? (Milner & O'Byrne 2002)
- Skriftlig självbiografi, dagbok?
- Vad sker med klientens material efteråt?

Etiska aspekter

- Konfidentialitet (spec. i dokumentationen)
- Väcker förväntningar om hjälp som socialarbetaren inte kan ge?
- För vilket ändamål produceras berättelsen? Hur används den? Hur analyseras den?
- Vem tolkar berättelsen? 'Normala' berättelser påverkar tolkningen? (Kyllönen 2004)
- Klientens samtycke

Sammanfattning

- Biografiska intervjuer inte alltid möjliga eller nödvändiga
- Biografiska intervjuer kan inte alltid göras "renlärigt" utan måste kanske förkortas e.d.
- Man får försöka göra vad man kan inom ramen för de möjligheter som finns för att använda ett biografiskt perspektiv i sitt arbete
- Biografiska "glasögon" möjliga vid de flesta klientsamtal
- Viktigt att klienten själv ser det biografiska perspektivet som meningsfullt
- Biografiskt perspektiv = holistiskt perspektiv

Källor (1)

- Bardy, Marjatta & Känkänen, Päivi (2005) Tarinat yksilön ja yhteisön suhteissa. Teoksessa Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (2005) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Jeppsson Grassman, Eva (2001) Tid, tillhörighet och anpassning. Kronisk sjukdom och funktionshinder ur ett livsloppsperspektiv. Socialvetenskaplig Tidskrift 8(4), 306-324

Källor (2)

- Kyllönen, Riitta (2004) 'It's in the way that you use it': biography as a tool in professional social work. In Chamberlayne, Prue & Bornat, Joanna & Apitzsch, Ursula (2004) Biographical methods and professional practice – An international perspective. Bristol, UK: Policy Press.
- Leonardoprojektet Invites pilotutbildning läsåret 2005-2006
- Mann, Sue (2001) Collaborative representation: Narrative ideas in practice. Dulwich Centre Publications. <http://www.dulwichcentre.com.au>

Källor (3)

- Milner, Judith & O'Byrne, Patrick (2002) *Assessment in Social Work*. Second edition. New York: Palgrave Macmillan.
- Molander, Gustaf (1999) *Askel lyhenee, maa kutsuu. Yli 80-vuotiaiden kuolema eletyn elämän valossa*. Suomen Mielenterveysseura. Kuntoutuksen edistämisyhdistys. Helsinki.
- Riessman, Catherine Kohler (2001) *Personal Troubles as Social Issues: A Narrative of Infertility in Context*. In Shaw, Ian & Gould, Nick (2001) *Qualitative Research in Social Work*. London & Thousand Oaks & New Delhi: Sage Publications.

Källor (4)

- Rosenthal, Gabriele (2003) The Healing Effects of Storytelling: On the Conditions of Curative Story-telling in the Context of Research and Counseling. *Qualitative Inquiry*. Vol 9(6), 915-933.
- Saarenheimo, Marja (1997) Jos etsit kadonnutta aikaa - Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Tampere: Vastapaino.
- Valkonen, Jukka (2004) Kuntoutus tarinoina. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Vilkkumaa, Ilpo (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Stakes.
- Walter, Tony (1996) A new model of grief: bereavement and biography. *Mortality*, Vol. 1, No. 1, 7-25.